

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVREYE YÖNELİK TUTUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI : BULDAN ÖRNEĞİ

**Yrd. Doç. Dr. Kutret GEZER, Yard. Doç. Dr. Hulusi ÇOKADAR, Dr. Sacit
KÖSE, Araş. Gör. Kadir BİLEN**
PAÜ Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Eğitimi ABD.

ÖZET

Fen Bilimleri ve teknolojiadaki gelişmelerin toplum yaşamında ve çevremizde meydana getirdiği değişimler mevcut çevre sorunlarını artırdığı görüşü yaygındır. Gündelik yaşamı oldukça fazla etkileyen fen ve teknolojik gelişmelerin yorumlanması, toplum ve çevre arasındaki ilişkilerin kavranması öğrenciler için gittikçe önem kazanmaktadır. Okullarımızda çeşitli derslerde işlenen konularda doğa sevgisi, doğaya saygı, çevreyi tanıma, insan sağlığı, çevre kirliliği, çevre koruma vb. kavramlar çevre eğitimi amacıyla ele alınmaktadır. Bireylerde çevre bilincinin, sorumluluk ve duyarlılığının geliştirilmesi, çevreye yönelik olumlu tutum ve katılımcı davranışların kazandırılması; insanların daha sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşamalarının sağlanması ancak çevre eğitimi ile mümkün olacaktır.

Bu çalışmada, 2006-2007 eğitim öğretim yılının başında, Buldan ilçe merkezindeki üç lisede okuyan birinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının belirlenmesi ve karşılaştırılması amaçlanmıştır. Çevreye yönelik tutumlar, Özkan (2001) tarafından geliştirilen beşli Likert tipi bir ölçekle belirlenmiştir. Kullanılan ölçeğin Cronbach alfa değeri .79'dur. Araştırma verileri sayı, yüzde dağılımı, ortalama, *t*-testi ve tek yönlü varyans analizinden (ANOVA) yararlanılarak çevreye yönelik tutum puanları karşılaştırılmıştır. Akın Lisesi öğrencilerinin çevreye yönelik tutum puanlarının A.T. Anadolu Lisesi ve A.T. METEM öğrencilerinden daha yüksek olduğu ve kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha olumlu çevre tutumuna sahip oldukları belirlenmiştir.

GİRİŞ

İlköğretimi tamamlayıp lise eğitimine başlayan öğrenciler; aile-içi etkileşimlerle, yaşadıkları kırsal ve/veya şehir ortamlarındaki gözlemleriyle, eğitim-öğretim aldıkları ilköğretim sınıflarındaki öğretim süreciyle çevre ile ilişkili çeşitli bilgi, tutum ve davranış kazanmış ve geliştirmişlerdir. Tutum, bireyin herhangi bir durum karşısında belirli şekillerde gösterdiği veya takındığı tavır veya davranış şeklidir. Bilindiği gibi tutumlar doğuştan gelmeyip birey tarafından sonradan öğrenilerek kazanıldığından tutumlar değiştirilebilir ve geliştirilebilir. Ancak tutumların değiştirilmesi veya geliştirilmesi uzun bir süreç gerektirebilir. Ana-baba, öğretmen ve yakın arkadaş grubunun tutum geliştirmede önemli rolleri vardır.

Gelecekte çeşitli mesleklere sahip olarak sosyal hayatta alacakları önemli roller nedeniyle gençlerin yetişme döneminde çevre sorunları ve nedenleri ile bu sorunların çözüm yollarından haberdar olmaları; sorumluluk bilinci gelişmiş birer yurttaş olarak çözüm arayışları için sivil toplum örgütlerinde gönüllü çalışma istek ve duyarlılığının uyarılması; ayrıca çevreci değer yargılarının oluşturulması zaruridir. Bütün bunlar bir çevre eğitimi programı ile sağlanabilir. Kuzey Amerika Çevre Eğitimi Birliği, çevre eğitimi basamaklarını, (1) çevreye karşı ilgi ve duyarlılık geliştirme, (2) doğal sistemin işleyişini öğretme, (3) çevreye yönelik olumlu tutum ve değer yargılarını oluşturma, (4) çevre sorunları çözümünde aktif katılım becerisinin kazandırılması, (5) çevre sorunlarını önleme ve çözüme deneyim kazandırılması olarak sıralamaktadır (NAAEE, 1994). Birey çevre olayına ilgi duyarak yaklaşmakta, edindiği bilginin özümsemesi sonucu değer yargılarını oluşturmada, deneyimlerinin artışıyla diğer bireylerle etkileşim sürecine girerek çevreci gruplara katılmakta ve çevrenin korunması eylemlerine destek vererek, çevre sorunlarının önlenmesi ve çözümüne katkıda bulunmaktadır (Ayvaz, 1998). Çevre eğitimi, aile ortamında başlamakta ve örgün eğitimin yanı sıra çeşitli basım yayın araçlarıyla (broşür, dergi, gazete, kitap, radyo, TV vb.), İnternet, panel, konferans ve sempozyumlarla bilgi edinme, hayvanat bahçesi, müze gezileri ve doğa yürüyüşleri gibi etkinliklerdeki gözlem ve değerlendirmelerle hayat boyu devam etmektedir. Örgün eğitim kurumlarında verilen çevre eğitiminde amaç, ağırlıklı olarak bilgi vermek olmamalı, çevreyle dost insanların yetiştirilmesi için eğitim programlarında tutum ve davranış boyutuna önem verilmelidir.

AMAÇ

Bu çalışma, Denizli ili Buldan ilçe merkezindeki üç lisede okuyan lise 1. sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını belirlemek ve karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Örneklem

Çalışmanın örneklemini Buldan ilçe merkezindeki bir düz lise, bir Anadolu lisesi ve bir mesleki teknik eğitim merkezindeki (METEM) 335 lise birinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının belirlenmesini amaçlayan bir anket uygulanmıştır. Araştırmada, Özkan (2001) tarafından hazırlanan dördü olumsuz 22 madde içeren tek boyutlu beşli Likert ölçeği tipindeki Çevreye Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Olumlu ifadeler için 5-4-3-2-1, olumsuz ifadeler için 1-2-3-4-5 şeklinde puanlandırılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği $\alpha=0,79$ olarak bulunmuştur.

Anketler 2006–2007 eğitim-öğretim yılı başında Ekim ayının ikinci haftasında okul yönetiminin görevlendirdiği öğretmenlerin gözetiminde ders sırasında öğrenciler tarafından 15-20 dakikalık süre kullanılarak doldurulmuştur. Öğrenciler, ankette yer alan her maddeye kendi düşüncelerine en yakın seçeneği işaretlemeleri ve boş bırakmalarını hususunda uyarılmıştır. Öğrencilerin anketle ilgili yönelttikleri sorular öğretmen tarafından cevaplandırılmıştır.

VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR

Toplanan verilerin analizindeki bütün istatistiksel işlemlerde SPSS-11.0 (Statistical Package for the Social Sciences) paket programı kullanılmıştır. Liseler arası farklılıkları tespit etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA), cinsiyete göre farklılığı test etmek için “bağımsız *t*-testi” kullanılmıştır. Katılımcıların buldukları okula ve cinsiyete göre çevreye yönelik tutumlarının farklılaşıp farklılaşmadığı sınıanmış, bulgular tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Gruplar arası karşılaştırmalarda $\alpha=.05$ anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okullara ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Anketi cevaplayan 335 öğrencinin doldurdukları formlar dikkatle incelenmiş, ifadeleri gelişi güzel cevapladığı izlenimini veren 15 form değerlendirmeye alınmamıştır. Değerlendirmeye alınan form sayısı 320 olup, bunlardan 173’ü (% 54,1) kız ve 147’si (% 45,9) erkek öğrenciler tarafından doldurulmuştur. Araştırmaya katılan öğrenci sayılarının okullara ve cinsiyete göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğrenci sayılarının okullara ve cinsiyete göre dağılımı

		LİSE ADI			TOPLAM	
		Akın L.	A.T. Anadolu L	A.T. METEM		
CINSİYET	Kız	N	40	69	64	173
		%	23,1	39,9	37,0	100,0
	Erkek	N	50	63	34	147
		%	34,0	42,9	23,1	100,0
TOPLAM	N	90	132	98	320	
	%	28,1	41,3	30,6	100,0	

Öğrencilerin Çevreye Yönelik Tutumlarına Ait Bulgular ve Yorumu

Ölçeğin uygulanmasından sonra öğrencilerin buldukları okula göre aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 2’de, varyans analiz sonuçları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarının liselere göre aritmetik ortalaması ve standart sapması

Lise Adı	N	X	Ss
Akın L.	90	90,33	9,15
A. T. Anadolu L.	132	87,11	9,00
A. T. METEM	98	87,36	7,62
Toplam	320	88,09	8,73

Tablo 2’den anlaşılacağı gibi, Akın Lisesi öğrencilerinin çevreye yönelik tutum puan ortalaması 90.33, A. T. Anadolu Lisesi öğrencilerinin tutum puan ortalaması 87.11 ve A. T. METEM öğrencilerinin tutum puan ortalaması ise 87.36’dır. Akın Lisesi öğrencilerinin puanları diğer lise öğrencilerinden daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 3: Öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarına ilişkin varyans analizi sonucu

Varyans Kaynağı	Serbestlik Derecesi	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	2	629,926	314,963	4,209	,016
Gruplar İçi	317	23724,071	74,839		
Toplam	319	24353,997			

p<.05

Tablo 3’teki analiz sonuçları öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının buldukları liseye göre anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Liseler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testiyle Akın Lisesi öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının A. T. Anadolu Lisesi öğrencileri ve A.T. METEM öğrencilerinden daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

Cinsiyete Göre Çevreye Yönelik Tutum Puanlarına Ait Bulgular ve Yorumu

Akın Lisesindeki öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarının cinsiyete göre tanımlayıcı istatistikleri Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Akın Lisesindeki kız ve erkek öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarının bağımsız t-testi sonucu

Cinsiyet	N	X	ss	sd	t	p
Kız	40	92,07	8,62	88	1,629	,107
Erkek	50	88,94	9,41			

p<.05

Tablo 4'ten anlaşılacağı gibi, Akın Lisesi öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Kız öğrencilerin çevreye yönelik tutum puan ortalaması 92.07, erkek öğrencilerin tutum puan ortalaması ise 88.94 olup çevreye yönelik tutum puan ortalaması kız öğrencilerin lehinedir.

Ali Tunaboşlu Anadolu Lisesindeki öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarının cinsiyete göre tanımlayıcı istatistikleri Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Ali Tunaboşlu Anadolu Lisesindeki kız ve erkek öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarının bağımsız t-testi sonucu

Cinsiyet	N	X	ss	sd	t	p
Kız	69	89,62	7,41	130	3,491	,001
Erkek	63	84,36	9,81			

p<.05

Tablo 5'ten anlaşılacağı gibi, Ali Tunaboşlu Anadolu Lisesi öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Kız öğrencilerin çevreye yönelik tutum puan ortalaması 89.62, erkek öğrencilerin tutum puan ortalaması ise 84.36 olup çevreye yönelik tutum puan ortalaması kız öğrencilerin lehinedir.

Ali Tunaboşlu METEM'deki öğrencilerinin çevreye yönelik tutum puanlarının cinsiyete göre tanımlayıcı istatistikleri Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Ali Tunaboşlu METEM'deki kız ve erkek öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarının bağımsız t-testi sonucu

Cinsiyet	N	X	ss	sd	t	p
Kız	64	89,29	7,01	96	3,649	,000
Erkek	34	83,73	7,48			

p<.05

Tablo 6'dan anlaşılacağı gibi, Ali Tunaboşlu METEM öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Kız öğrencilerin çevreye yönelik tutum puan ortalaması 89.29, erkek öğrencilerin tutum puan ortalaması ise 83,.73 olup çevreye yönelik tutum puan ortalaması kız öğrencilerin lehinedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Denizli ili Buldan ilçesindeki lise birinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının karşılaştırılması sonucunda Akın Lisesi öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının Ali Tunaboşlu Anadolu Lisesi ve Ali Tunaboşlu METEM öğrencilerinden daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Anadolu Lisesi OKS puanı ile, düz lise ve meslek lisesi öğrencinin isteği ile öğrenci kabul etmektedir. Lise birinci sınıf öğrencilerinin tutum puanlarına lise türünün etkisi beklenmemektedir. Ancak ilgili lise öğrencilerinin yaşantılarıyla edindikleri kazanımları onların çevreye yönelik tutumlarını belirleyebilir.

Araştırmada kullanılan beşli Likert tipi ölçekte ortalama değer (1-5) aralığında 3,00'dır. Tablo 2'de verilen çevreye yönelik tutum puanları ortalamaları madde sayısına bölünerek hesaplanan madde başına ortalama puan; Akın Lisesi , A.T. Anadolu Lisesi ve A.T. METEM öğrencileri için sırasıyla 4.11; 3.96 ve 3.97'dir. Öğrencilerin dört civarındaki tutum puanları ortalaması, ankette yer alan ifadelere katılıyorum anlamına gelmektedir. Öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının olumlu olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılan öğrencilerin Buldan ilçesi ve/veya çevresindeki ufak yerleşim birimlerinde doğa ile iç-içe oldukları, önemli bir bölümünün tarımsal faaliyetlerde bulunan ailelerde yetiştikleri düşünülürse çevreye yönelik olumlu tutumlar geliştirmelerini doğal karşılayabiliriz.

Öğrencilerin çevreye yönelik tutum puanlarının cinsiyete göre değişimini saptamak amacıyla yapılan analizlerde; kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha olumlu çevre tutumuna sahip oldukları belirlenmiştir. Bazı çalışmalarda benzeri sonuçlara ulaşılmıştır. Özmen ve arkadaşlarının (2005) üniversite öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik tutumlarını belirleyen çalışmalarında, kız öğrencilerin çevresel tutum puanı ortalamaları erkek öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Şama (2003) üniversite birinci ve son sınıf öğrencilerin çevre sorunlarına yönelik tutumlarını belirlemiş ve kız öğrencilerin çevresel tutumlarının erkek öğrencilerden daha olumlu olduğunu bulmuştur. Gezer, Köse ve Erol (2006) tarafından yapılan bir başka araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre tutum puanlarının yüksek çıkmasının nedenini elde edilen verilerle açıklamak mümkün görülmemektedir. Bununla beraber, kız öğrencilerin birer anne adayları bakımından sonuç olumlu bulunmaktadır.

ÖNERİLER

- 1) Çevre disiplinleri arası bir alan olduğundan farklı derslerde işlenmesi, eğitimin genel amaçlarını gerçekleştirmede katalizör rolü oynayabilir.
- 2) Çocukların tutum geliştirmeleri erken yaşlarda başladığı için, anne-babalar çocukların çevre eğitimine özen göstermelidirler.
- 3) Öğretmenler öğrencilerine belli konuları uygun zamanlarda gözlem, sorgulama ve keşif yoluyla öğrenme ile birlikte açık havada eğitim yapmayı denemelidirler.

Fen ve Teknoloji ders programının (4 - 8. sınıflar) 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren kademeli biçimde tüm ülkede uygulamaya konması önemli bir reform çabası olarak görülmektedir. Programda yer alan yedi öğrenme alanından birisi “Çevre Bilimi” ile ilgili konulardır. Ayrıca programdaki konular, Fen Teknoloji, Toplum Çevre, Bilimsel Süreç Becerileri ile Tutum ve Değerlerdeki kazanımlarla sarmal bir şekilde işlenmiştir (MEB 2005). Bu gelişmeler gelecek yıllarda öğrencilerin çevre ve sorunlarında daha bilgili, duyarlı, ilgili; olumlu tutum, değer ve anlayışlarla yetişeceğine dair inancımızı kuvvetlendirmektedir.

KAYNAKLAR

- Ayvaz, Z. (1998), Çevre Eğitiminin Amaç ve Fonksiyonları, (Ed. Z. Ayvaz) Çevre Eğitimi: Metot ve Özel Konular, ÇEVKOR, Çevre Eğitimi Merkezi Yayınları 2, İzmir.
- Gezer, K. Köse, S. ve Erol, G. H. (2006), Çal, Bekilli ve Baklan Lise Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması, Çal Sempozyumu, Denizli.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2005), İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, Ankara: MEB Yayınları.
- NAAEE (1994), Pathways to Partnerships: Coalition for Environmental Education, Conference Proceedings (Ed. by R. Mrazek), Big sky, Montana.
- Özkan, Ö. (2001), Remediation of Seventh Grade Students. Misconceptions Related to Ecological Concepts Through Conceptual Change Approach. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Ankara.
- Özmen, D., Çetinkaya, A. Ç. ve Nehir, S. (2005), Üniversite Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 4 (6).
- Şama, E. (2003), Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları, GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 23, Sayı 2, 99-110.